

**ТЕРМІНОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОBOB'ЯЗKОВИЙ
СКЛАДНИК КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО
МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ**

Голінатий Олексій Петрович

канд. філол. наук, викладач

кафедри мовної підготовки

Національний медичний університет

ім. О. О. Богомольця

Харченко Сніжана Сергіївна

студентка

Національний медичний університет

імені О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

Анотація: Розкрито особливості формування термінологічної компетентності майбутніх лікарів. Визначено найпоширеніші джерела поповнення термінологічної лексики. Установлено, що для медичної термінології характерні такі фундаментальні лексико-семантичні явища, як антонімія, паронімія, полісемія.

Ключові слова: термінологічна компетентність, культура професійного мовлення, медична термінологія, лікар, освітній процес.

Інтеграція України в європейський освітній простір потребує високого рівня професійної діяльності та компетентності спеціалістів наукових галузей, зокрема лікарів. Медичний працівник повинен володіти глибокими, міцними, системними знаннями та вміннями, навичками та професійними якостями, а також психолого-педагогічними здібностями для прийняття правильних та зважених рішень, які формуються ще на етапі навчання і стають індивідуальною характеристикою молодого фахівця, набутою в медичних ЗВО.

Термінологічна компетентність майбутніх лікарів є однією з основних

складових професійної компетентності, оскільки володіння термінами понятійного апарату належить до категорії спеціальних знань, без оволодіння якими успішна професійна діяльність майбутнього лікаря є неможливою. Високий рівень володіння понятійним апаратом свідчить про розуміння майбутнім лікарем професійної сфери, а знання медичної термінології є необхідним під час опрацювання спеціалізованих текстів для отримання конкретної інформації в процесі навчання та подальшої професійної діяльності [1, с. 41]. Недооцінювання термінологічного аспекту при опануванні фахової лексики стає однією з причин недостатньої професійної підготовки.

У формуванні культури професійного мовлення майбутніх лікарів розвиток термінологічної компетентності вимагає закладення основ фахової лексики. Проблема формування термінологічних навичок у медичних ЗВО є надзвичайно актуальною, що зумовлює постійний пошук викладачами-філологами інноваційних методів навчання для вдосконалення термінологічної освіти майбутніх лікарів та порад щодо поживлення освітнього процесу при виборі пріоритетної форми заняття [2, с. 105].

Одним із найпоширеніших джерел поповнення термінологічної лексики є використання іншомовних слів з обов'язковою фонетичною та граматичною адаптацією [3, с. 186]. У медицині найбільш широко представлена термінологія латинського (в основному анатомічні назви) (наприклад, *mānus* – *кисть*, *vēna* – *вена*, *fībula* – *малогомілкова кістка*, *pēs* – *стопа*) [4, с. 344] і грецького (клінічні назви) (наприклад, *ous* – *вухо* [5, с. 1264], *карді(о)* – *серце* [5, с. 1591]) походження.

Доцільно відзначити, що особливістю медичної термінології є наявність синонімів-дублетів грецького та латинського походження, наприклад, окуліст (від лат. *oculus* – *око*) і офтальмолог (від гр. *ophtalm* – *око*). Слова, подані в словниках, вживаються відповідно до вимог понятійної лексики, що вимагає особливої уваги та чіткості, оскільки в медичній термінології для багатьох слів склалася подвійна термінологія, наприклад, *сома* (гр. *soma* – *тіло*): 1) тіло на відміну від психіки; 2) тканина тіла на відміну від зародкових клітин; 3) тіло

тканини [5, с. 1679]. Окрім того, медичну термінологію поділяють за видами (анатомічна, клінічна, фармацевтична) і будовою (проста, складна, складена) [6, с. 11].

Свідоме використання медичної термінології (на противагу механічному та пасивному запам'ятовуванню) можливе шляхом системної підготовки. Важливим її етапом є вміння розуміти значення словотвірних елементів (питомих та запозичених коренів, суфіксів, префіксів) і реалізовувати знання граматики при утворенні та поясненні похідних лексем (*транспортувати > транспортований / транспортуючий / транспортабельний / транспортівний / транспортувальний* тощо).

Термінологічна компетентність для розрізнення процесових (віддієслівних) прикметників досі залишається актуальною. Залежно від використаного словотвірного суфікса вони називають здатність бути підданим дії (*синтезовний, фільтровний*), призначення виконувати дію (*рятувальний, синтезувальний, фільтрувальний*), здатність виконувати дію (*рятівний, [синтезівний], фільтрівний*) [7, с. 23]. Прикметники, що вказують на призначення чи здатність / властивість виконувати дію, у радянський період інтенсивно замінювали активними дієприкметниками із суфіксами **-уч-** (**-юч-**), **-ач-** (**-яч-**), не притаманними українській мові, що спричинилося до появи в словниках варіантів одного слова (*пульсуючий і пульсівний, вібруючий і вібрувальний, жарознижуючий і жарознижувальний* тощо) – у край негативного для термінології явища, оскільки лексична стандартизація взагалі та термінологічна стандартизація зокрема включають стандартизацію системи правопису, стандартизацію граматики, так само як і стандартизацію правил та процедури побудови терміносистем [3, с. 186]. Тому для набуття термінологічної компетентності важливим є ознайомлення майбутніх лікарів зі словотвірним аспектом фахової мови медика з поясненням лексичного значення питомих та іншомовних афіксів.

У медичній термінології широко використовуються як одно-, так і різнокореневі пароніми (*дефектний – дефективний; психіатричний – психічний*;

афект – ефект; стрес – струс; гамувати – тамувати). Одним із основних факторів, що визначають характер паронімів, є їх семантична обумовленість: кожна паронімічна пара або група паронімів найчастіше має свої особливості й виявляє здатність кожного пароніма поєднуватися з іншими словами, наприклад, *лікарський огляд, лікарський обхід, але лікарський препарат, лікарська хвороба, лікарська форма*.

В усному та писемному спілкуванні лікарів часто виникають труднощі при вживанні термінів, що містять прикметники, позначені компонентами: *(о)лог-*: *алергологічний // алергічний (алергійний); венерологічний // венеричний; епідеміологічний // епідемічний, рентгенологічний // рентгенівський, травматологічний // травматичний* тощо. Прикметники з компонентом *-(о)лог-* позначають поняття, пов'язані з наукою, що вивчає конкретні процеси та явища, а прикметники без цього компонента представляють поняття, пов'язані з цими явищами [8, с. 30].

Полісемія в українській медичній термінології здебільшого представлена як міжсистемне явище. Міжгалузева полісемія пов'язана насамперед із тим, що спеціалізація на значенні слів або лексиконів, загальноновживаних у різних галузях знань, означає семантичні відмінності між словами та медичними термінами наприклад: *інструменти, маски, серветки, таз* тощо. [8, с. 32]. До однойменних термінів, що відображають поняття різних медичних підсистем, належать *анастомоз, кювета, ерозія, кератит, нефрит* та ін. Так, під *анастомозом* розуміють: 1) анатомічний термін, що позначає природний зв'язок між двома порожнинами; 2) хірургічний термін, що стосується штучного з'єднання двох загальних органів тощо [8, с. 32]. Під *кюветою* розуміють: 1) посудину з плоскими паралельними стінками або пробірка, що застосовуються при фотометричному або радіометричному дослідженні рідин; 2) форму для відливання зубного протеза [9, с. 142].

Антонімія традиційно побудована на семантичній поляризації, що діє в межах певного семантичного поля. Специфікою медико-клінічної термінології є те, що вона позначає порушений (нездоровий) стан організму. У

суперкатегорійному протиставленні «норма – патологія» відбувається зміщення антонімічних протиставлень, притаманних загальнолітературній мові. Якщо в загальнолітературній мові антонімічною парою є прикметники *високий - низький*, то в клінічній термінології *високий – нормальний (висока температура – нормальна температура, підвищений тиск – нормальний тиск)* [10, с. 39]. Зіставлення лексичних значень терміноелементів призводить до тісного протиставлення та асоціативно-логічного зв'язку між ними, наприклад: *повнокров'я – знекровлення, полегшення стану – погіршення стану, болісна процедура – безболісна процедура, ушкоджений орган – цілий орган* [8, с. 32].

Отже, важливим чинником формування культури професійного мовлення майбутнього лікаря є набування термінологічної компетентності з перших років навчання в медичних ЗВО, зокрема під час вивчення навчальних дисциплін «Українська мова за професійним спрямуванням» та «Латинська мова» з детальним дослідженням найпоширеніших джерел поповнення термінологічної лексики, осмисленням етимології та семантики термінологічних одиниць, принципів, способів та засобів творення медичної терміносистеми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Нахаєва Я. М. Формування термінологічної компетентності майбутніх лікарів під час вивчення латинської мови. *Мовна комунікація: наука, культура, медицина*: матеріали II всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 4-5 черв. 2020 р.). Тернопіль: ТНМУ, 2020. С. 41-42.
2. Palasiuk H. B., Kolodnytska O. D. Etymological aspects of developing future physicians' terminological competence as a pedagogical problem. *Медична освіта*. 2020. № 2. С. 103–107.
3. Голінатий О. П. Уніфікація та стандартизація варіантів одного слова *корЕгування / корИгування* в наукових текстах та термінології. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*: матеріали V Міжнародної наукової конференції (Київ, 24.02.2023). Вінниця: «Європейська наукова платформа», 2023. С. 186-187.

4. Кніпович М. Ф. Словник медичної термінології. Латинсько-українсько-російський словник: 20000 слів. Державне видавництво УРСР. Київ, 1948. 442 с.
5. Українсько-англійський ілюстрований медичний словник Дорланда (переклад 30-го американського видання) у 2-х томах. Львів: Наутілус. 2007. 2272 с., 820 іл.
6. Авраменко Н. О. Медична термінологія як засіб формування професійної мобільності майбутніх лікарів-іноземців в умовах європейських інтеграційних процесів. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2020. № 16. С. 10-16.
7. Кочерга О.Д., Пілецький В.І. Процесові прикметники в науковій мові. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія: Проблеми української термінології. 2002. № 676. С. 23–26.
8. Краєвська Г. П. Українська мова як засіб професійного спілкування медика (актуальні проблеми сучасного медичного термінознавства): навчальний посібник. Вінниця, 2016. 48 с.
9. Лещенко Т.О. Шарбенко Т.В., Юфименко В.Г. Українська мова в медицині: навчальний посібник для самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів МОЗ України. Полтава, 2017. 332 с. URL: <https://jak.koshachek.com/articles/kjuvetu-ce.html>.
10. Місник Н. В. Формування української медико-клінічної термінології. Київ: Книга плюс, 2004. 172 с.